

Andorra

J. Jud (*Zeitsch. für rom. Phil.*, XXXVIII, 60) observa que el llatí HORREUM ('graner') s'ha conservat fins avui al sud de França, a la Itàlia meridional i a Sardenya¹: en canvi és desconegut al nord de França i a la Suïssa francesa. Aquí ni se'n troba cap deix en la toponímia. Enfront l'HORREUM, com ho comproven els noms de lloc, s'hi desenrotllà un SPICARIUM que compareix a la Suïssa francesa i també a la regió germanitzada, a principis dels segles x i xi, i al nord de França (*ib.*). Al costat del *speicher* trobem el *Grenchen*; de GRANICA, el qual abunda també en noms de lloc de la Suïssa alemana.

Sembla que des del segle VIII es troben a la Gal·lia transalpina tres noms diferents designant el graner: HORREUM a la França meridional, SPICARIUM al nord i a l'est, i TORBACE a la regió alpina reto-romana.

La vitalitat de HORREUM no queda limitada al domini provençal, sinó que s'estén per tota la serralada pirenenca d'un i d'altre vessant. L'Urgell era l'HORREUM de la capital de l'imperi, i això fa que nosaltres el deguem conèixer necessàriament.

Com el SPICARIUM dels Alps, l'HORREUM dels Pireneus ha perdut el significat originari de 'graner' per venir al significat secundari derivat del primordial, ço és, la casa petita on es guarden els formatges. L'*çri* significa:

1. La cabanya on es fa el formatge (Pallars).
2. La caseta solitaria al mig dels prats de la muntanya, on solen munyir-se les vaques i les ovelles.
3. Ferrada que serveix per munyir.
4. L'escamot d'ovelles que es munyen per poder fer formatge (Sant Joan de les Abadesses).

1. Comp. Meyer-Lübke : *Rom. etym. Wört.*, 4186.

5. Taula o post feta a propòsit per fer-hi formatges (Labeinia).

6. Terme d'heràldica.

El mot *orri* ha quedat petrificat en la frase *enâr en ôris*, ço és, 'anar tot a la desbandada', la qual és coneguda per tots els indrets de Catalunya.

El bable conserva encara l'HORREU en el significat originari: «*orru*, m., casa de madera, por lo regular de 14 pies de largo por 8 de ancho. Fórmanla piezas también de madera de 6 pies de alto, que se llama el colondrame, y sostenido por cuatro conos de piedra llamados pegollos, que se colocan en los cuatro ángulos y sobre cuatro bases también de piedra que se dicen pilpayos, y cuyos pegollos, con una muela por cabeza, sostienen los cuatro traves, o sea las vigas del cuadro en que encaja el colondrame.»¹ El valencià té l'adverbi *a orri*, significant 'amb abundància; (Llombart, *Dic. Val.*), quan es parla de les coses menudes, com blat, mestall, etc. Aquí hi tenim encara un deix de l'antic significat de 'graner'.

HORREUM, igualment que SPICARIUM, s'ha conservat fins a nosaltres per mitjà dels noms de lloc. És molt natural que aquest genèric, significant 'una estança per a guardar-hi blat', prenguéssent aviat el caràcter de nom d'un lloc determinat. L'*Orri* és el nom d'una muntanya de la serra de Sant Joan (prop de Sort). *Orri vell* i *Orri nou* són dues masies de Sant Joan de les Abadesses, *Dorri* és el nom d'un poblet de la Vall de Ribes, i el llinatge *Orriols* és freqüentíssim a Castellar d'en Huch, Ribes, Camprodon, etc. *Norra* (pronunciat *enôŕe*) és el nom d'una masia de Sant Boi de Lluçanès, el qual ja compareix al segle XV: *de Norra* (Arx. parr. de Sant Bartomeu del Grau).

Les valls pirenenques, les pastures de les quals constitueixen la riquesa principal, estan poblades d'*orris*. Aquests, com és natural, han donat nom a masies, pobles, valls i muntanyes, tota vegada que la disposició i condició del terreny és un dels factors que més contribueixen a la denominació dels llocs.

Un nom de lloc ben conegut és el de la petita república pirenenca, el petit estat de les Valls d'Andorra. Aquest estat

1. A. Rato: *Vocabulario de las palabras y frases bables*, 1891.

minúscul ha conservat la seva independència mercès a la disposició topogràfica i a les abundants pastures de les valls, les quals, per mitjà de la cria de bestiar, li garanteixen la subsistència. I en totes les valls pirenenques hi trobem els *orris* per a la cura dels ramats nombrosos que hi pasturen més de mitja anyada. Creiem que aquests HORREA han donat nom a les valls de la nostra república. Els documents en els quals compareix el nom d'Andorra ho demostren : *atque Andorra cum Sancta Columba* (Cons. de la Seu d'Urgell, 840 ?);¹ *villaque vocatur vallis Andorra* (843);² *Et in alio loco que vocatur valle Andorra ... sive in villa Andorra* (998);³ *de valle Andorra* (1093);⁴ *in valle Andorra* (1138, 1156).⁵ Notem que al costat de *Andorra* compareix *valle Annorra* (1007);⁶ *censum de valle Anorense* (1007);⁷ *quod habeo vel habere debeo in villa de Asnurri* (1156);⁸ *Bartolomeus de Asnurri* (1274);⁹ per bé que els dos exemples darrers no poden identificar-se amb l'Andorra actual, com els anteriors. La forma *Anorra* compareix també en un document en vulgar de l'any 1250 : *Anno domini M. CC. L. dix M.^a pocha an G. clergue. ean P d anorra. | e naldsdaa*, etc.¹⁰ Aquests documents demostren que en els segles XI, XII i XIII la forma *Anorra* era popular. Ço que dificulta l'explicació de l'origen d'*Andorra* < IN HORREA és la presència de la *d*. Cal tenir en compte, però, que l'articulació de N- i l'articulació de D- són les mateixes i solament es diferenciën en la formació del canal per a la sortida de l'aire. Malgrat d'això, la introducció d'una *d* presenta dificultats que no sabríem de moment com explicar-nos. Notem a propòsit, també, l'existència del mot *enduriáls* ('llocs despoblats i sense camins'), que ens ofereix el mateix fenomen.

A. GRIERA

1. Villanueva : *Viaje IX*, ap. XXVII.
2. *Marca Hispanica*, 778.
3. Villanueva : *ib.* X, ap. XXI.
4. *Marca Hispanica*, 992.
5. Baudon de Mony : *Relations politiques des comtes de Foix avec la Catalogne*, II (1896), II, 375.
6. *Ib.*, 2.
7. *Ib.*, 2.
8. *Ib.*, 373.
9. *Ib.*, 170.
10. P. Pujol : *Documents en vulgar* (1913), 32.